

วัดเจติยหลวงวรวิหาร: การพัฒนาการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์
เพื่อสักการะบูรพาจารย์พระป่าสายกรรมฐานในล้านนา*
Wat Chedi Luang Worawihan: the development of tourism
according to universal design for pay homage to the monks
in the forest in Lanna

ญาดาวีมินทร์ พีชทองกลาง¹ ประทีป พีชทองกลาง² และนคร ประัณฤทธิ์³
Yathaweemintr Peuchthonglang¹, Prateep Peuchthonglang²
and Nakorn Pragnrit³

Received : February 18, 2021; Revised : February 26, 2021; Accepted : March 1, 2021

บทคัดย่อ (Abstract)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ และแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ของวัดที่เคยเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของบูรพาจารย์พระป่าสายกรรมฐานในล้านนาเป็นการวิจัยแบบผสมวิธี พื้นที่วิจัย คือ วัดเจติยหลวงวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มเป้าหมายแบ่งเป็น 2 กลุ่ม 1) การวิจัยเชิงปริมาณ 400 คน ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ พระสงฆ์สามเณร นักท่องเที่ยวชาวไทย 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ 25 คน ได้แก่ ตัวแทนผู้สูงอายุ ผู้พิการ พระสงฆ์

*บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “9 บูรพาจารย์: รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวตามรอยบูรพาจารย์พระป่าสายกรรมฐานในล้านนา” ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัย ววน. ปีงบประมาณ 2564 จากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา

¹คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา; Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna, Thailand;
e-mail : Yatha_pt@rmutl.ac.th

²คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา; Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna, Thailand;
e-mail : Chaijaipra@rmutl.ac.th

³มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่; Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus, Thailand; e-mail : nantaperi@gmail.com

สามเณร นักท่องเที่ยวชาวไทย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแนวทางการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

1. วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่มีศักยภาพสูงตั้งอยู่ในพื้นที่ราบใจกลางเมืองเชียงใหม่ นักท่องเที่ยวทั่วโลกรู้จักและเดินทางมาชื่นชมความงดงามของสถาปัตยกรรมภายในวัดทุกวัน เช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม เดินทางสะดวก มีสิ่งบริการครบวงจร นอกจากนั้น ยังเคยเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม จำพรรษาของพระป่าสายกรรมฐานในฝ่ายธรรมยุติกนิกายหลายรูป เช่น พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท) และหลวงปู่มั่น ภูริทัตโต เป็นต้น เป็นวัดแห่งเดียวที่หลวงปู่มั่น ภูริทัตโตเคยเป็นเจ้าอาวาสตั้งแต่ได้อุปสมบทจนกระทั่งละสังขาร

2. วัดเจดีย์หลวงวรวิหารได้จัดการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ 5 รายการ ได้แก่ 1) รววจับขึ้น-ลง 2) เครื่องกระจายเสียง 3) แสงสว่างเพียงพอ 4) ตัวอักษรสื่อความหมาย/QR Code 5) ป้ายสัญลักษณ์ อย่างไรก็ตาม พื้นที่บางจุดของวัดควรเพิ่มและปรับปรุงให้สอดคล้องตามอารยสถาปัตย์ จำนวน 12 รายการ เช่น ทางลาด ที่จอดรถ ทางเดิน พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน เป็นต้น

คำสำคัญ (Keywords) : การท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา, พระป่าสายกรรมฐาน, อารยสถาปัตย์

Abstract

The objectives of this research were to study the history and development of tourist attractions of temples that used to be places of the monks in the forest in Lanna. This research was a mixed method research. The research area was Wat Chedi Luang Worawihan in Chiang Mai Province. The target groups were divided into 2 groups: 1) a quantitative research of 400 people, including the elderly, disabled, monks, novices, and Thai tourists; 2) a qualitative research study of 25 people, including representatives of the elderly, people with disabilities, monks, novices, Thai tourists, communities, and related agencies. Research instruments were surveys, questionnaires, interview forms, and group discussion guidelines. Data were analyzed using basic statistics and content analysis then write a descriptive description. The results showed that

1. Wat Chedi Luang Worawihan is a high potential Buddhist attraction located in the flat area in the center of Chiang Mai. Tourists around the world know and come to appreciate the beauty of the architecture inside the temple every day such as important Buddha images, sacred pagodas, ancient sites, and beautiful Buddhist art. Travel is convenient and comprehensive service. In addition, it used to be a place for dharma practice and retreat for many monks in the Dhammayut sect, such as Phra Upali Khunupamachan (Chan Sirijanto), and Luang Pu Man Phurithatto, etc. It is the only temple that Luang Pu Man Puritatto had been an abbot from the time he was ordained until died

2. Wat Chedi Luang Worawihan has organized 5 types of universal design: 1) Handrails, 2) Radio broadcasting equipment, 3) Adequate lighting, 4) Meaningful characters/QR Code, and 5) Signboards. Temple items should be added and improved to be in line with the universal design of 12 items, such as ramps, parking lots, walkways, non-slip/hot foot protection, etc.

Keywords : Buddhist tourism, The monk in the forest, Universal design

บทนำ (Introduction)

ปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหรือทัวร์ไหว้พระทำบุญในวัดสำคัญต่าง ๆ นับเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งสำหรับกลุ่มคนที่มีความสนใจพิเศษที่กำลังได้รับความนิยมอย่างมากในประเทศไทย เพราะความเชื่อที่ว่า การได้มาสักการะสถานที่ศักดิ์สิทธิ์จะนำความเป็นสิริมงคลมาสู่ชีวิต (Nanthachok, 2012) สอดคล้องกับงานวิจัยของ Phrompanyo (2013) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวเชิงศาสนาส่วนใหญ่มีความต้องการเที่ยวไหว้พระ ทำบุญสะเดาะเคราะห์ แก้กรรมดวง ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานในวันสำคัญทางศาสนา และสนทนารธรรมกับพระสงฆ์ เช่นเดียวกับงานวิจัยของ Suwannin (2014) และ Kanthatian (2017) พบว่า นักท่องเที่ยวนิยมมาท่องเที่ยวภายในวัดเพื่อต้องการชมความงามของวัด เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม รองลงมาคือการพักผ่อนหย่อนใจจากการเห็นคุณค่าของศิลปกรรมต่าง ๆ เช่น พระพุทธรูปเก่าแก่ จิตรกรรมพุทธประวัติ และสถาปัตยกรรมของโบสถ์และเจดีย์ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ถอดองค์ความรู้จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนาหลายเรื่องเกี่ยวกับวัด พบว่า วัดมีสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว 3 ประการ คือ

ประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ยาวนาน สถาปัตยกรรมที่งดงาม และที่สำคัญที่สุด คือสิ่งศักดิ์ที่ได้รับความเชื่อถือ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ พระเครื่อง เป็นต้น

จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติเนื่องจากมีภูมิทัศน์ที่งดงาม อีกทั้งศิลปกรรม วรรณคดี วิถีชีวิต วัฒนธรรม และประเพณีมีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวล้านนา ทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว (Peuchthonglang, 2019) จนทำให้เชียงใหม่กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวสำคัญระดับโลก อีกทั้งมีแนวโน้มว่าจะได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องสำหรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศ นักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่อันดับต้นๆ ได้แก่ จีน มาเลเซีย ญี่ปุ่น และรัสเซีย ตามลำดับ จึงเป็นที่มาของการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ 4 ปี (2561-2564) ตามสโลแกนที่ว่า “เชียงใหม่: นครที่เป็นที่สุดแห่งความงามทางวัฒนธรรม” Integrated Provincial Executive Committee (2019) ปัจจุบันการท่องเที่ยวอีกประเภทหนึ่งที่กำลังเป็นที่นิยมอย่างมากในจังหวัดเชียงใหม่ คือ การท่องเที่ยวเชิงศาสนา มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การไหว้พระ 9 วัด (Panyo, 2019) สืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ได้นำการท่องเที่ยวไหว้พระสำคัญมาใช้เป็นเครื่องมือในการโฆษณาและเป็นปัจจัยในการท่องเที่ยว จากการไหว้พระพุทธรูปสำคัญ มาเป็นไหว้พระพุทธรูปสำคัญในกรุงเทพฯ กลายมาเป็นเส้นทางท่องเที่ยว “ไหว้พระ 9 วัด” ระยะแรกเป็นวัดในกรุงเทพมหานคร ต่อมาขยายไปยังเมืองต่าง ๆ ที่มีวัดเก่าแก่และสำคัญทั่วประเทศ การจัดโครงการลักษณะดังกล่าวนี้ว่าได้ผลดีอย่างมาก กล่าวคือนับตั้งแต่ปีที่เริ่มจัดจนถึงปัจจุบันยังมีคนสนใจไปท่องเที่ยวในลักษณะดังกล่าวอยู่เป็นจำนวนมาก ปรากฏการณ์ดังกล่าวจึงเป็นที่มาของวิจัยในครั้งนี้

สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเชิงศาสนาที่เกี่ยวกับวัดดังกล่าว ผู้วิจัยได้คัดเลือกวัดเป็นพื้นที่วิจัยโดยกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้ 1) เป็นวัดที่มีพระเจดีย์และพระพุทธรูปสำคัญมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มีพุทธศิลป์ที่งดงาม 2) เป็นวัดสำคัญที่บูรพาจารย์พระป่าสายกรรมฐานเคยปฏิบัติธรรมและจำพรรษาสามารถพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้ 3) เป็นวัดที่สามารถเดินทางท่องเที่ยวได้สะดวกภายในวันเดียว 4) เป็นวัดที่มีศักยภาพที่จะสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้ จากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า วัดในเขตจังหวัดเชียงใหม่ที่สอดคล้องกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ บทความวิจัยนี้จะนำเสนอผลการศึกษาเชิงลึกในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงศาสนา 2 ประเด็น คือ ประวัติ ความสำคัญของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยววัดสำคัญที่บูรพาจารย์พระป่าสายกรรมฐานเคยปฏิบัติธรรมและจำพรรษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ สภาพและการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดนามมงคลตามแบบอารยสถาปัตย์

ในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อขยายองค์ความรู้และกิจกรรมไปสู่แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัด
งามนามมงคลตามรูปแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติ และแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแบบ
อารยสถาปัตย์ของวัดที่เคยเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมของบูรพาจารย์พระป่าสายกรรมฐานในล้านนา

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัย คือ วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร เป็นการวิจัย
แบบผสมวิธี พื้นที่วิจัย คือ วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มเป้าหมาย แบ่งเป็น 2 กลุ่ม
1) การวิจัยเชิงปริมาณ 400 คน ได้แก่ ผู้สูงอายุ ผู้พิการ พระสงฆ์สามเณร นักท่องเที่ยวชาวไทย
2) การวิจัยเชิงคุณภาพ 25 คน ได้แก่ ตัวแทนผู้สูงอายุ ผู้พิการ พระสงฆ์ สามเณร นักท่องเที่ยวชาว
ไทย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 25 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจ
แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแนวทางการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน

ขอบเขตการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้มีวิธีการและระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ 1) ช่วงที่ 1
ระยะเวลา มีนาคม-เมษายน 2564 เป็นการศึกษาด้านเนื้อหา แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัย
ที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างเครื่องมือแบบสอบถามและเครื่องมือเชิงคุณภาพ เป็นการสัมภาษณ์และ
สังเกตการณ์ว่า มีปัจจัย เงื่อนไขอะไร นำไปสู่การพัฒนาวัดงามนามมงคลที่มีแนวทางการจัดการ
แหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ 2) ช่วงที่ 2 ระยะเวลา พฤษภาคม-มิถุนายน
2564 การสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 รูป/คน เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือ
หรือความเที่ยงตรงของข้อมูลแล้วนำไปสู่การทดลองในพื้นที่ที่ใกล้เคียงกันตามสูตรทางสถิติความ
เที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (Coefficient
Alpha) ของ Cronbach โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS จากนั้นทดลองเครื่องมือการประเมิน 3)
ช่วงที่ 3 ระยะเวลา กรกฎาคม-สิงหาคม 2564 การเก็บข้อมูลพื้นที่หรือการสัมภาษณ์เชิงลึก (Deep
Interview) เพื่อหาประเมินและพัฒนานวัตกรรมจัดการแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ใน
จังหวัดเชียงใหม่ จากนั้นทดลองใช้ข้อมูลจากพื้นที่ทั้งหมดเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นองค์ความรู้ที่ได้จาก
การวิจัยครั้งนี้ และ 4) ช่วงที่ 4 ระยะเวลา กันยายน 2564 เป็นการเผยแพร่ความรู้ในวารสาร/
บทความวิจัยระดับชาติหรือระดับนานาชาติ และจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มเป้าหมาย ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาภายใต้ความยินยอม โดยผู้วิจัยชี้แจงให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและสิทธิ์ที่จะปฏิเสธการให้สัมภาษณ์ได้ในกรณีที่รู้สึกไม่สบายใจหรือรู้สึกไม่ปลอดภัยจากการให้ข้อมูล โครงการวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ เลขหนังสือรับรองที่ 048/2564 จากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนาแล้ว

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ประวัติ ความสำคัญของวัดเจติยหลวงวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วัดเจติยหลวงวรวิหาร ประเพณีพระอารามหลวงชั้นตรี ตั้งอยู่ในใจกลางเมืองเชียงใหม่ เลขที่ 103 ถนนพระปกเกล้า ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศเหนือ ติดกับวัดพันเตา และถนนราชดำเนิน ทิศตะวันออก ติดกับถนนพระปกเกล้า ทิศใต้ ติดกับถนนราชมรรคา ทิศตะวันตก ติดกับถนนจำบ้าน วัดเจติยหลวง เป็นวัดที่มีพระเจดีย์ขนาดใหญ่ ดำเนินการสร้างวัดเจติยหลวงระบุว่า พระญาแสนเมืองมา กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังราย ลำดับที่ 7 ได้ก่อเจดีย์ขนาดใหญ่ครอบองค์เจดีย์เดิมในโชติอาราม เพื่ออุทิศถวายแด่พระญากือนาซึ่งเป็นพระราชบิดาแล้วเรียกชื่อวัดว่า ราชกุฎาคาร ดำเนินระบุว่า เมื่อพระญากือนาสวรรคตได้จุติเป็นรุกขเทวดาอยู่ต้นไม้โคธในเมืองพุกาม จากนั้นได้สำแดงตนให้พ่อค้าจากเชียงใหม่พบเห็นแล้วให้นำความไปแจ้งแก่พระญาแสนเมืองมาให้สร้างเจดีย์ขนาดใหญ่อุทิศถวายพระองค์ เมื่อพระญาแสนเมืองมาได้รับฟังความข้างต้น จึงโปรดให้สร้างพระเจดีย์อุทิศถวายพระดังปรากฏทุกวันนี้ สอดคล้องกับชินกาลมาลีปกรณ์ระบุว่า พระเจ้าแสนเมืองมา พระชนมายุ 39 ปี ครองราชสมบัติในเมืองเชียงใหม่ได้ 16 ปี พระองค์เริ่มสร้างเจติยหลวงกลางเมืองเชียงใหม่ เมื่อเจดีย์ยังไม่เสร็จก็สวรรคต พระราชินีผู้เป็นอัครมเหสีของพระองค์ได้โปรดให้ทำยอดพระธาตุเจติยหลวงจนแล้วเสร็จ หลังจากพระญาแสนเมืองมาสวรรคต พระนางเจ้าติโลกราชราชเทวี พระมเหสีของพระญาแสนเมืองมาและเป็นพระราชชนนีของพระญาสามฝั่งแกน ได้สานงานสร้างพระเจดีย์ต่อโดยใช้เวลาในการสร้าง 5 ปีจึงแล้วเสร็จ กระนั้นพระองค์ยกยอดเจดีย์ด้วยทองคำและแก้วรัตนมณีประดับไว้บนยอดเจดีย์ จากนั้นทรงสร้างวิหาร หล่อพระพุทธรูปยืน 1 องค์ และอัครสาวก 2 องค์ไว้ในวิหาร พร้อมกลั่นบานคนถวายทานดูแลพระเจดีย์และวิหาร (Ruenkhum, 2019)

กระทั่งราว พ.ศ. 2022 ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช ทรงปฏิสังขรณ์และสร้างเจดีย์ครอบให้มีขนาดใหญ่ขึ้น โดยโปรดให้หมื่นด้ามพร้าคดหรือสิงห์โคตเป็นช่างใหญ่ควบคุมการก่อสร้างเจดีย์และโปรดให้เดินทางไปเยี่ยมขมโลหะปราสาทและรัตนมาลีเจดีย์ที่เมืองลังกาและจำลองรูปแบบมา

ปฏิสังขรณ์ จากนั้นในสมัยพระญาอดเชียงรายทรงประทับคุ้มจระนำของพระเจดีย์หลวงทั้ง 4 ด้าน ด้วยการปิดทองภายในคุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป แล้วเรียกชื่อว่า วัดไชติการามวิหาร

ในรัชสมัยพระญาแก้วฤทธิธิปราชเจ้าหรือพระเมืองแก้วทรงบูรณะฐานองค์พระเจดีย์และปรับขนาดขององค์เจดีย์ให้ใหญ่ขึ้นแล้วปิดทองจังโกองค์พระเจดีย์ นอกจากนั้นได้สร้างปราสาทประดิษฐานพระแก้วมรกต สร้างพระวิหารภายในวัดเจดีย์หลวง และสร้างกำแพงล้อมพระเจดีย์หลวง 3 ชั้น จนกระทั่ง พ.ศ. 2088 ตรงกับรัชสมัยพระนางเจ้ามหาเทวีจิริประภา เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ ทำให้ยอดพระเจดีย์หลวงพังทลายลงมา หลังจากนั้นองค์พระเจดีย์ได้ถูกทิ้งร้างเรื่อยมาต่อมาในสมัยของพระเจ้ากาวิละทรงย้ายเสาหลักเมืองหรือเสาอินทขิลจากบริเวณเดิมมาก่อสร้างในเขตวัดเจดีย์หลวง และกระทั่งในสมัยของพระยาคำฝั้น เจ้าหลวงเชียงใหม่ ลำดับที่ 3 ทรงสละทรัพย์ปฏิสังขรณ์เสนาสนะและจัดงานฉลองพระมหาอุโบสถวัดเจดีย์หลวง ต่อมา พ.ศ. 2423 พระเจ้าอินทวิชยานนท์ได้รื้อวิหารหลังเก่าและสร้างวิหารหลังใหม่ขึ้นมาแทน จากนั้นใน พ.ศ. 2471-2481 ในสมัยพลตรีเจ้าแก้วขวัญได้บูรณะเสนาสนะภายในวัดเจดีย์หลวง และมีการรื้อถอนสิ่งปรักหักพังจากถากต้นไม้ที่ปกคลุมโบราณสถานต่างๆ ออก และซ่อมแซมเสนาสนะให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จากนั้นกรมศิลปากรได้เข้ามาดูแลและขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานแห่งชาติ โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญดังนี้ (Pragnrit, 2019)

1) วิหารหลวง เป็นวิหารขนาดใหญ่ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ขณะเดียวกันใช้ทำสังฆกรรมของพระสงฆ์ กล่าวคือเป็นทั้งวิหารและอุโบสถ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของวิหารเป็นศิลปกรรมแบบล้านนาประยุกต์ ก่ออิฐถือปูน รูปทรงวิหารขนาดใหญ่แผ่กว้าง หลังคาลดหลั่นขึ้นด้านหน้า 3 ชั้น ด้านหลัง 2 ชั้น ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ หน้าบันวิหารประดับลวดลายพันธุ์พฤกษาและประดับโก่งคิ้วแบบล้านนา ผนังวิหารด้านหน้ามีประติมากรรมปูนปั้นรูปเทวดาประดับอยู่ ตัวโถงวิหารเน้นความโล่งโถง ภายในวิหารประดิษฐานพระอัฐฐารสซึ่งเป็นพระประธาน

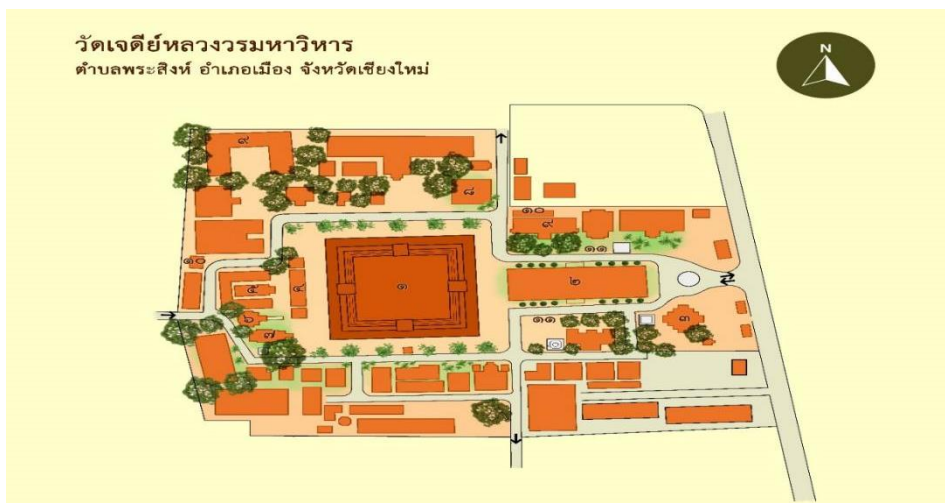
2) พระอัฐฐารส เป็นพระประธานในวิหารประทับยืนปางห้ามญาติ รูปแบบประติมากรรมพุทธศิลป์สร้างด้วยสำริดขนาดใหญ่ สูง 18 ศอก และมีประติมากรรมพระอัครสาวก 2 องค์ ได้แก่ พระโมคคัลลานะและพระสารีบุตร ยืนแนบข้างด้านซ้ายขวา พระอัฐฐารสสร้างขึ้นโดยพระนางเจ้าติโลกราชราชเทวี พระมเหสีของพระเจ้าแสนเมืองมา กษัตริย์ล้านนา รว พ.ศ. 1954

3) พระเจดีย์หลวง เป็นเจดีย์ที่มีขนาดใหญ่ สร้างขึ้นในสมัยพระญาแสนเมืองมาและมีการบูรณะเพิ่มขนาดองค์เจดีย์มาอย่างต่อเนื่องโดยกษัตริย์ล้านนาราชวงศ์มังราย และใน พ.ศ. 2088 เกิดแผ่นดินไหวขนาดรุนแรง ทำให้องค์เจดีย์ส่วนยอดและส่วนอื่นพังทลายลงมา จากนั้น พ.ศ. 2533-2537 องค์เจดีย์ได้รับการบูรณะซ่อมแซมจากกรมศิลปากรจนถึงปัจจุบัน รูปแบบทาง

สถาปัตยกรรม เป็นเจดีย์ทรงปราสาท สี่เหลี่ยมจัตุรัส ตัวเรือนธาตุทั้ง 4 ด้านมีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปและมีบันไดเชื่อมตั้งแต่ฐานถึงซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป

4 เสาหลักเมืองหรือเสาอินทขิล แต่เดิมเสาอินทขิลประดิษฐานอยู่วัดสะดือเมืองหรือวัดอินทขิล ตำบลศรีภูมิ อำเภอเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน ในราว พ.ศ. 2343 พระเจ้ากาวิละ กษัตริย์ล้านนาราชวงศ์เจ้าเจ็ดตนได้ย้ายเสาอินทขิลซึ่งหล่อด้วยโลหะไปประดิษฐานในวัดโชติการามหรือวัดเจดีย์หลวง โดยบูรณปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่เป็นเสาปูน ปัจจุบันเสาอินทขิลประดิษฐานอยู่หน้าวิหารทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระวิหารวัดเจดีย์หลวง ตัวอาคารก่ออิฐถือปูน รูปทรงแบบจตุรมุข หลังคา 2 ชั้น หลังคาชั้นล่างมี 4 มุข ชั้นบนมี 2 มุข เสาอินทขิลประดับกระจกสีและบนเสาเป็นปราสาทประดิษฐานพระพุทธรูปยืนปางรำพึง ด้านหน้าของอาคารมีประติมากรรมรูปยักษ์หรือกุมภัณฑ์ 2 ตนยืนอยู่ ทุกปีชาวเชียงใหม่ประกอบพิธีบูชาเสาอินทขิลในระหว่างวันแรม 12 ค่ำ เดือน 8 (เหนือ) ถึงวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 9 (เหนือ) เรียกว่า “เดือนแปดเข้า เดือนเก้าออก”

จากที่ตั้งและอาณาเขต ประวัติวัด โบราณสถานและปูชนียสถานสำคัญของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร จะเห็นได้ว่าเป็นวัดที่มีความสำคัญด้านประวัติศาสตร์ มีโบราณสถาน และปูชนียสถานสำคัญ ตั้งอยู่ในใจกลางเมืองเชียงใหม่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ที่นักท่องเที่ยวจากทั่วโลกให้ความสนใจมาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลบูชาเสาอินทขิล นักท่องเที่ยวนิยมมาสักการะบูชาเป็นประจำทุกปี

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดเจดีย์หลวงวรมหาวิหาร

หมายเหตุ : 1. พระเจดีย์หลวง 2. วิหาร 3. หออินทขิล ศาลหลักเมืองเชียงใหม่ 4. วิหารพระพุทธไสยาสน์ 5. อุโบสถ 6. วิหารจตุรมุข
บูรพาจารย์ 7. วิหารพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต 8. หอธรรม และพิพิธภัณฑ์วัดเจดีย์หลวง 9. มหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา
10. ห้องน้ำ 11. ลานจอดรถ

2. สภาพและการพัฒนาการท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์เพื่อสักการะบูรพาจารย์ พระป่าสายกรรมฐานในล้านนา

วัดเจดีย์หลวงวรวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและมีพุทธศิลปกรรมที่สวยงาม ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบใจกลางเมืองเชียงใหม่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวทั่วโลกให้ความสนใจมาท่องเที่ยวทุกวัน ผลการสำรวจอารยสถาปัตย์จำนวน 17 รายการ พบว่า วัดเจดีย์หลวงวรวิหารได้จัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ 5 รายการ ได้แก่ 1. ราวจับขึ้น-ลง 2. เครื่องกระจายเสียง 3. แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด 4. ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code 5. ป้ายสัญลักษณ์ แม้จัดทำอารยสถาปัตย์ดังกล่าว แต่ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่า อารยสถาปัตย์บางอย่างควรพัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการของอารยสถาปัตย์เพื่อให้คนทั้งมวลได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ดังนี้

1. ราวจับขึ้น-ลง ควรเพิ่มราวจับขึ้น-ลงในพื้นที่วิหารจัตุรมุขบูรพาจารย์ วิหารพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เนื่องจากเป็นสถานที่นักท่องเที่ยวนิยมไปกราบไหว้และเที่ยวชม

2. ตัวอักษรสื่อความ/QR Code ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ที่ให้สาระประวัติเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน ให้มีความมั่นคง แข็งแรง หลายภาษา อักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด

3. ป้ายสัญลักษณ์ ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์ให้มากขึ้นทั้งป้ายบอกสถานที่ ป้ายเตือน เช่น ห้องน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวางรถ ห้ามเสียงดัง โดยเป็นป้ายที่มั่นคง แข็งแรง หลายภาษา ชัดเจน เห็นได้ชัด และมีหลายจุด

ส่วนอารยสถาปัตย์ที่ไม่ได้จัดทำ 12 รายการ ได้แก่ 1. ทางลาด 2. ที่จอดรถ 3. ทางเดิน Braille block 4. ลิฟท์ 5. รถบริการ Wheelchair 6. ไม้เท้า 7. ห้องน้ำ 8. ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร 9. ไฟบอกทาง 10. จุดพักผ่อน 11. พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน 12. สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

พระครูโสภณกวีวัฒน์ (ธนจรรย์ สุระมณี) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร (Interview, 2021) กล่าวถึงการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยววัดเจดีย์หลวงวรวิหารตามแบบอารยสถาปัตย์ว่า สิ่งสำคัญอันดับแรกสำหรับนักท่องเที่ยวที่พิการคือห้องน้ำ แต่ทางวัดยังไม่ได้จัดทำ การพัฒนาวัดตามแบบอารยสถาปัตย์เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต้องจัดทำเพื่อให้บริการอย่างทั่วถึงแก่คนทุกกลุ่ม ไม่ใช่จะให้บริการแก่คนที่มาทำบุญถวายปัจจัยเท่านั้น ต้องคำนึงถึงนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มทั้งผู้พิการ ผู้สูงอายุ สตรีมีครรภ์ ตลอดจนถึงผู้มีความผิดปกติทางร่างกายอื่นๆ ด้วย เนื่องจากวัดเจดีย์หลวงวรวิหารเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานที่สำคัญของเมืองเชียงใหม่ นักท่องเที่ยวเดินทางเข้า

มาแล้วสามารถเดินชมรอบเจดีย์ได้เลย โดยไม่ต้องถอดรองเท้า สามารถนั่งรถ Wheelchair ชมได้ โดยรอบ นอกจากนั้นในวัดยังมีพุทธศิลปกรรมที่สวยงามและเห็นได้ชัด ได้แก่ เจดีย์โบราณขนาดใหญ่ พระอัฐารสในวิหาร เสาอินทขิล วิหารหลวงปู่มั่น และวิหารจัตุรมุขบูรพาจารย์ วัดแห่งนี้ไม่ได้มีแต่โบราณสถาน แต่ยังมีสิ่งอื่นที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวชมได้อย่างสบายใจ คือสถานที่ที่ปลอดภัย ปลอดภัย ร่มเย็น และมีความเป็นมิตร

ส่วนปัญหาการจัดการท่องเที่ยวในวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร ได้แก่ 1) กลุ่มมิชชันนารีที่คอยเบียดเบียนนักท่องเที่ยว บางทีก็เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวด้วยกัน บางทีก็เป็นกลุ่มมิชชันนารีภายนอกที่แฝงตัวเข้ามา ทางวัดจึงได้จัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยช่วยดูแลนักท่องเที่ยว 2) พื้นที่จอดรถคับแคบ รถนักท่องเที่ยวมาจอดจำนวนมาก ถ้าหากเป็นช่วงเทศกาล รถก็มากขึ้น ถนนรอบวัดรถก็ติด อีกทั้งการปรับปรุงถนนของเทศบาลมีส่วนทำให้การจราจรไม่สะดวก แต่มีทัศนียภาพที่สวยงามวัดเจดีย์หลวงวรวิหารควรพัฒนาวัดท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์ โดยเฉพาะห้องน้ำสำหรับผู้พิการหรือกลุ่มคนพิเศษจำเป็นต้องจัดทำเพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้

ภาพที่ 2 ราวจับ ขึ้น-ลง บันไดวิหาร ของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

ภาพที่ 3 ป้ายเตือนและอักษรสื่อความสาระประวัติวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

จากการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสและผู้ดูแลโบราณสถานหรือพุทธศาสนสถานทั้ง 10 แห่ง ถึงสภาพปัญหาการจัดการวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวแบบอารยสถาปัตย์ พบว่า ส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ และประสบการณ์ในการดูแลนักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษเหล่านี้ โดยเฉพาะกฎหมาย พระราชบัญญัติ ส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และกฎกระทรวงที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งการจัดทำ อารยสถาปัตย์เป็นแนวคิดใหม่ จึงยังไม่ทันปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง แต่ทุกวัดต่างมีทัศนะเห็นด้วยที่จัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม สอดคล้องกับทัศนะของนายวัลลภ นามวงศ์พรหม รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ (Interview, 2021) ที่เห็นว่า ทุกวัดควรจัดทำอารยสถาปัตย์หลากหลายรายการเพื่อดูแลประชาชน ที่มาทำบุญและท่องเที่ยว เนื่องจากวัดเป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณ เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดของ ชุมชน เมื่อประชาชนมาแล้วย่อมคาดหวังที่จะได้รับการบริการที่ดีเพื่อให้เกิดความสะดวกและมีความสุขสงบทางจิตใจ แต่วัดหลายแห่งยังไม่ได้จัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดูแลผู้สูงอายุผู้พิการ เป็นการเฉพาะ จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการขาดความรู้และประสบการณ์ในดูแล นักท่องเที่ยวกลุ่มพิเศษ ถ้าหากมีคู่มือให้คำแนะนำจักเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการนำไปเป็น แบบอย่างในการจัดทำอารยสถาปัตย์ที่สำคัญต่อไป จากสภาพปัญหาและทัศนะดังกล่าว ผู้วิจัยจึงได้ สังเคราะห์ความรู้จากการศึกษาเอกสาร บทสัมภาษณ์ และสำรวจพื้นที่วัดแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ แล้ว นำมาพัฒนาเป็นชุดความรู้ใหม่ โดยนำแบบอย่างของอารยสถาปัตย์ที่มีในวัดต้นแบบมาศึกษา รูปแบบที่มีความโดดเด่นแล้วพัฒนาในส่วนข้อบกพร่องจนได้ข้อสรุปออกมาเป็นชุดความรู้ใหม่ โดย จัดทำเป็นคู่มือการจัดทำอารยสถาปัตย์สำหรับวัดแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ อันมีวัดเป็น แหล่งเรียนรู้ต้นแบบแล้วสามารถนำไปเป็นแบบอย่างสำหรับหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ที่มี ประชาชนหลากหลายไปใช้บริการต่อไป

ภาพที่ 4 แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจดีย์หลวงวรวิหาร

ตารางที่ 1 แสดงผลการสำรวจอารยสถาปัตย์ในแหล่งท่องเที่ยวของวัดเจติยหลวงวรวิหาร

ลำดับ ที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ไม่ มี	ข้อคิดเห็น
1	ทางลาด		✓	- เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวเป็นพื้นที่ราบ จึงสะดวกต่อการใช้รถ Wheelchair แต่ควรสร้างทางลาดเข้าสู่บริเวณลานพระเจดีย์ วิหาร หลวง วิหารจตุรมุขบูรพาจารย์ วิหารพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต และ หอฉัน้ำ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้พิการ
2	ราวจับขึ้น-ลง	✓		- วัดจัดทำราวจับในบริเวณทางขึ้น-ลงวิหาร แต่ควรเพิ่มราวจับบริเวณ บันไดขึ้น-ลง วิหารจตุรมุขบูรพาจารย์ วิหารพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต
3	ที่จอดรถ		✓	- ควรสร้างที่จอดรถสำหรับคนพิการที่ลานจอดรถชั่วคราวริมถนนภายใน วัด และลานจอดรถข้างวิหาร
4	ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการ ทางสายตา)		✓	- ควรสร้าง Braille block บริเวณทางเดินลานพระเจดีย์ไปยังสถานที่ ท่องเที่ยวอื่นๆ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้พิการทางสายตา
5	ลิฟท์		✓	- เนื่องจากสถานที่ท่องเที่ยวตั้งอยู่ในพื้นที่ราบ จึงไม่จำเป็นต้องมีลิฟท์
6	เครื่องกระจายเสียง	✓		
7	แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด	✓		
8	ตัวอักษรสื่อความ/ QR Code	✓		- ควรปรับปรุงป้ายประวัติ/QR Code ให้สาระประวัติสถานที่ ป้ายบอก สถานที่ ป้ายบอกสิ่งอำนวยความสะดวก ป้ายบอกทาง ป้ายเตือนให้ มั่นคง ตัวอักษรคมชัด มองเห็นได้ง่าย และมีหลายจุด
9	รถบริการ Wheelchair		✓	- ควรมีให้บริการพร้อมเจ้าหน้าที่ เพราะมีประชาชนมาทำบุญ มาร่วม กิจกรรมของวัดและนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติจำนวนมาก
10	ไม้เท้า		✓	- ควรมีให้บริการ เพราะมีผู้สูงอายุและผู้พิการมาร่วมกิจกรรมของวัดและ ท่องเที่ยวจำนวนมาก
11	ป้ายสัญลักษณ์	✓		- ควรเพิ่มจำนวนป้ายสัญลักษณ์บอกสถานที่/ป้ายเตือน เช่น หอฉัน้ำ ทางเดิน พื้นที่ต่างระดับ พื้นลื่น ระวางรด ห้ามเสียงดัง และสร้างป้าย สำหรับที่จอดรถคนพิการ โดยเป็นป้ายมั่นคง ชัดเจน เห็นชัด และมีหลาย จุด
12	ห้องน้ำ		✓	- ควรมีห้องน้ำเฉพาะสำหรับผู้พิการ ผู้สูงอายุ และหญิงตั้งครรภ์
13	ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร		✓	- ควรสร้างทางข้ามถนนและสัญญาณไฟจราจรสำหรับคนพิการบริเวณ ถนนสาธารณะหน้าวัดเข้าสู่บริเวณวัด เนื่องจากมีรถเข้า-ออก จำนวน มาก
14	ไฟบอกทาง		✓	- ควรติดตั้งไฟบอกทางตามถนนที่นำไปสู่จุดท่องเที่ยวต่างๆ เนื่องจาก ตอนค่ำ-กลางคืน มีนักท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ และผู้ผิดปกติทาง ร่างกายมาร่วมกิจกรรมและท่องเที่ยวจำนวนมาก
15	จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ		✓	- ควรสร้างจุดพักผ่อนสำหรับคนพิการบริเวณวัด โดยมีป้ายสัญลักษณ์ กำกับไว้

ลำดับ ที่	รายการอารยสถาปัตย์	มี	ไม่ มี	ข้อคิดเห็น
16	พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน		✓	- ควรเพิ่มพื้นกันลื่นบริเวณบันไดขึ้น-ลง วิหารหลวง วิหารจตุรมุข บูรพาจารย์ วิหารพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต เนื่องจากฝนตกอาจทำให้ลื่น ล้มได้
17	สถานที่จุดเทียนธูปบูชาสิ่ง ศักดิ์สิทธิ์		✓	- ควรสร้างสถานที่จุดเทียนธูปสำหรับบูชาพระเจดีย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มี พื้นที่และระดับที่เหมาะสมกับผู้พิการ

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

วัดเจดีย์หลวงวรวิหารมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาเช่น พระพุทธรูปสำคัญ เจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม บางแห่งตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองเดินทางสะดวก มีสิ่งบริการครบวงจร ส่วนวัดที่ตั้งอยู่นอกเมืองก็มีสิ่งก่อสร้างที่สวยงาม มีธรรมชาติ ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดที่เป็นพื้นที่วิจัย มีลักษณะสภาพที่ตั้ง และบริบทการท่องเที่ยวแตกต่างกัน สอดคล้องกับ Peuchthonglang (2019) ที่เสนอว่า ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตามแบบอารยสถาปัตย์แตกต่างกันใน 2 ลักษณะ ได้แก่ 1. วัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงาม มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาใช้บริการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เพราะตั้งอยู่ในเขตเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลางการให้บริการการท่องเที่ยวที่ครบวงจร ทั้งสถานที่พัก สถานที่รับประทานอาหาร สถานที่ท่องเที่ยว สถานที่ให้บริการข้อมูลการท่องเที่ยว การคมนาคม การดูแลสุขภาพ การสื่อสาร และบริการด้านอื่น ๆ ที่อำนวยความสะดวก ส่วนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตชานเมืองเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถานและพุทธศิลปกรรมที่งดงามเหมือนวัดที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง แต่มีธรรมชาติที่ชุ่มชื้นเขียวชอุ่ม ทิวทัศน์ที่สวยงาม และบรรยากาศที่เงียบสงบ วัดแหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ในเขตชานเมืองบางวัดตั้งอยู่บนดอยหรือเชิงเขาที่มีพื้นที่ลาดชัน เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพวรวิหาร นอกจากจะมีบันไดเดินขึ้นตามปกติแล้วยังมีบันไดเลื่อน หรือลิฟต์สำหรับให้บริการแก่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ หญิงมีครรภ์ คนพิการ เด็ก ตลอดจนจนถึงผู้ที่ไม่สะดวกที่จะเดินขึ้นตามบันไดปกติ ส่วนการจัดการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ Yaisamsen (2019) เสนอว่า วัดควรให้ความสำคัญกับการจัดการวัดตามแบบอารยสถาปัตย์ 17 รายการ ได้แก่ 1) ทางลาด 2) ราวจับขึ้น-ลง 3) ที่จอดรถ 4) ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) 5) ลิฟท์ 6) เครื่องกระจายเสียง 7) แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด 8) ตัวอักษรสื่อความ/QR Code 9) รถบริการ Wheelchair 10) ไม้เท้า 11) ป้ายสัญลักษณ์ 12) ห้องน้ำ 13) ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร 14) ไฟบอกทาง 15) จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ 16) พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน 17)

สถานที่จุดเทียนรูปบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Seebutdee et. al (2020) ที่เสนอว่า การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมถือเป็นทางเลือกหนึ่งที่ช่วยยกระดับศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้มีคุณค่าเพิ่มมากขึ้น โดยการส่งเสริมและเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนา รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมให้คงอยู่คู่กับประชาชนและชุมชนต่อไป

องค์ความรู้ใหม่ (Originality and Bobby of Knowledge)

1) หลักการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา (1) ถิ่นที่เป็นที่รื่นรมย์ (2) ภูมิภาคสมบัติ (3) คมนาคมสมบัติ และ (4) บุคคลสมบัติ

2) หลักการจัดการการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดตามแบบอารยสถาปัตย์ในจังหวัดเชียงใหม่ และภาพสัญลักษณ์อารยสถาปัตย์ 17 รายการ ได้แก่ 1) ทางลาด 2) ราวจับขึ้น-ลง 3) ที่จอดรถ 4) ทางเดิน Braille block (แผ่นทางเท้าสำหรับผู้พิการทางสายตา) 5) ลิฟท์ 6) เครื่องกระจายเสียง 7) แสงสว่างเพียงพอ/สะอาด 8) ตัวอักษรสื่อความ/QR Code 9) รถบริการ Wheelchair 10) ไม้เท้า 11) ป้ายสัญลักษณ์ 12) ห้องน้ำ 13) ทางข้ามถนน/สัญญาณไฟจราจร 14) ไฟบอกทาง 15) จุดพักผ่อนสำหรับคนพิการ 16) พื้นกันลื่น/กันเท้าร้อน 17) สถานที่สักการะบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 วัดเจดีย์หลวงวรวิหารมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนา ควรได้รับการสนับสนุนและการดูแลอย่างจริงจังจากหน่วยงานทุกภาคส่วนรวมถึงประชาชนทุกคนในการร่วมมือและดูแลให้วัดกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่งดงาม สะอาด สงบต่อไป

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาวิจัยขยายผลการจัดการวัดตามแบบอารยสถาปัตย์ทุกมิติไปยังพื้นที่ใกล้เคียงเพื่อสร้างเป็นจุดที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง (References)

Integrated Provincial Executive Committee. (2015). **Chiang Mai 4-Year Development Plan (2015-2018)**. Chiang Mai: Chiang Mai Province. [In Thai]

- Kanthatian, W. (2017). Landscape architecture of Thai temples and learning and promoting integrated Buddhist health. **Journal of Graduate Studies Review Mahachulalongkornrajavidyalaya University**, 13(2), 137-149. [In Thai]
- Nanthachok, S. (2012). **Religious tourism behavior in Singburi province of Elderly tourists**. SWUMBA Research Conference. 17 July 2012 at Jasmine Executive Suites Hotel. Bangkok. [In Thai]
- Panyo, A. (2019). **Spiritual tourism in the footsteps of Kruba Sriwichai**. The Light of Asia Journal. 1(1), 1-12. [In Thai]
- Peuchthonglang, P. (2019). **Development of the Sappaya architecture of a tourist attraction: temple-type**. Journal of Practical Wisdom. 1(3), 13-25. [In Thai]
- Peuchthonglang, Y. (2019). **Dharma tourism business**. Journal of Business and social Innovation. 1(2), 13-25. [In Thai]
- Pragnrit, N. (2019). **Tourist attraction for learning and practicing Vipassana meditation in Chiang Mai**. Journal of SUJIPULI. 1(2), 1-13. [In Thai]
- Ruenkhum, T. (2019). **Travel in the footsteps of the Phrachasliaplok scriptures in Chiang Mai**. Journal of Beautiful Life. 1(2), 1-10. [In Thai]
- Seebutdee, S. Rachjun, P. and Phavapatanont Na Mahasarakham, N (2020). **Management of Cultural Tourist According to the Away of Life of People in the Community**. Journal of Local Governance and Innovation. 4(1), 359-376. [In Thai]
- Suwannin, W. (2014). Study of the potential of cultural tourism of temples in the province. Pathum Thani Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat University. **Journal of Graduate Studies Valaya Alongkorn Rajabhat**. 8(3), 63-82. [In Thai]
- Yaisamsen, S. (2019). **Traveling in the footsteps of Prajaotanjai**. The Ocean of Wisdom Journal. 2(3), 1-15. [In Thai]